

AL. PĂUNESCU, P. ȘADURSCHI, V. CHIRICA, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, 2 vol., 395 p., 71 hărți în text și 3 planșe, București, 1976.

„Repertoriul arheologic al județului Botoșani” reprezintă prima lucrare din cadrul unui adevărat program, al cărui scop constă în realizarea unui repertoriu arheologic — pe județe — al teritoriului țării noastre. Se părea astfel o idee mai veche a arheologiei românești și anume aceea de a realiza o vastă și unică monografie a descoperirilor arheologice din toată țara. Noua viziune presupune alcătuirea unor repertorii arheologice pe marile unități administrative (județe), ca rezultat al efortului unor colective alcătuite din muzeografi locali și cercetători ai institutelor centrale de arheologie. Eficiența noii concepții este pe deplin demonstrată de lucrarea de față.

După un elogios cuvânt introductiv, semnat de directorul Institutului de arheologie — prof. D. M. Pippidi (p. 5—6), autorii oferă în capitolul de introducere (p. 11—13) o privire de ansamblu asupra lucrării, pentru ca apoi să puncteze, în partea dedicată istoricului cercetărilor (p. 15—16), principalele etape ale procesului de investigație arheologică ale acestui spațiu geografic, unde au văzut lumina zilei figuri marcante ale culturii și științei românești.

Foarte util, pentru înțelegerea principiilor metodologice călăuzitoare în alcătuirea repertoriului, este capitolul referitor la „unele considerații de ordin metodologic” (p. 17—21), în care ni se dau explicații lămuritoare asupra tuturor detaliilor metodologice care au stat la baza procesului de elaborare a lucrării și care, după opinia mea, ar trebui să reprezinte structura metodologică și a celorlalte repertorii aflate în lucru.

Printre aceste capitole oarecum introductive, se cuvin a fi amintite și capitolele dedicate unor „considerații generale privitoare la cadrul fizico-geografic al teritoriului județului Botoșani” (p. 23—25) sau unor „considerații generale de ordin arheologico-istoric privind zona de nord-est a Moldovei” (p. 27—36). Referindu-mă mai ales la acest ultim capitol, trebuie să subliniez modul sintetic dar în același timp foarte sugestiv de prezentare, pe baze statistice, al principalelor etape ale istoriei străvechi și vechi a județului Botoșani.

Dar partea esențială a lucrării este reprezentată de repertoriul *azezărilor*, sau mai bine-zis al punctelor arheologice (p. 39—304).

Sînt înșirate toate localitățile din județ în ordinea alfabetică a comunelor și în cadrul acestora, a satelor. La fiecare sat sînt trecute apoi toate punctele arheologice depistate prin cercetări de teren sau săpături arheologice, sînt cartate și prevăzute cu o cotă, cu care este apoi marcat și materialul recoltat din punctul respectiv. Punctul arheologic este, la rîndul său, fixat geografic, descris din punct de vedere arheologic, încadrat cultural și arheologic și ni se dau informații asupra stării de conservare. Se obține astfel o succintă „monografie” a unui punct arheologic, care este însoțită de o bibliografie adusă la zi, înțelegînd prin aceasta septembrie 1976, lucrarea apărînd la sfîrșitul anului 1976.

Repertoriul *localităților*, care ocupă cea mai mare parte din vol. II (p. 307—375), cuprinde în ordine alfabetică toate cele 576 de sate și comune existente sau dispărute, cu toate denumirile mai vechi sau mai noi. De asemenea a fost trecută prima mențiune documentară împreună cu informația bibliografică respectivă. Prin aceasta repertoriul arheologic trezește interesul medievistului dar poate și al filologului, depășind caracterul de lucrare de strictă specialitate.

Volumul se încheie cu indicele așezărilor (punctelor arheologice) organizat pe principalele epoci istorice și categorii arheologice, ceea ce înlesnește considerabil manevrarea informației și de indicele localităților, toate la un loc asigurînd lucrării un control rapid și eficient al impresionantului material documentar.

Localnicii au oferit informații, care au fost apoi strînse de profesori sau învățători, s-au întreprins periegeze, au fost descoperite sute de așezări, ajungîndu-se la un uriaș bagaj informațional. Pricpeerea și hărnicia directorului muzeului din Botoșani, P. Șadurschi, entuziasmul cercetătorului ieșean V. Chirica dar mai ales și înainte de toate, puterea de muncă, dăruirea, grija pentru detaliu și privirea sigură de ansamblu a lui Al. Păunescu au făcut posibilă ordonarea informației într-o lucrare ce constituie un model și reprezintă un nelipsit instrument de lucru pentru istoricul vremurilor vechi și străvechi.

Radu Harhoiu

ASDRACHA CATHERINE, *La région des Rhodopes aux XIIIe—XIVe siècles. Etude de géographie historique*. 1976, 296 p., 8 pl. (Colecția Byzantinisch — Neugriechische Jahrbücher, vol. 49).

Cartea Catherinei Asdracha cuprinde două părți (I. Spațiul și populația; 2. Economia și societatea) subdivizate, la rându-le, în cîte trei capitole care au următoarele titluri: I. Spațiul geografic; II. Căile de comunicație; III. Populația; IV. Așezările: orașe și sate; V. Producția. Economia și categoriile sociale; VI. Evenimentele politice și militare.

Prin regiunea Rhodopilor se înțelege întreg spațiul geografic mărginit la nord de fluviul Hebru (Mărița), iar la sud de Marea Egee. Autoarea ține să precizeze că această regiune era populată, în secolele al XIII-lea — al XIV-lea, de greci, bulgari, vlahi (români), pecenegi, cumanii, armeni ș.a. care locuiau — cum era și firesc — în sate și orașe. De reținut ideea Catherinei Asdracha că cele mai multe dintre orașele rhodopiene aveau un caracter semirural.

Economia regiunii se baza, în primul rînd, pe agricultură și creșterea vitelor. Aceasta nu exclude însă și o activitate legată de schimburile de mărfuri, desfășurată cu precădere în limitele provinciei Rhodope. Cîteodată, schimbările de mărfuri căpătau un caracter „internațional”, fapt certificat de menționarea în documente a unor negustori genovezi care au cîntreierat „așezările” din Rhodope. Activitatea comercială este ilustrată nu numai de izvoarele literare, ci și de descoperirile monetare.

Din punctul de vedere al peisajului social, regiunea Rhodope se încadrează în rama istorică specifică Imperiului bizantin. Astfel, alături de marii proprietari de pămînt laici sau bisericești întîlnim mici proprietari de pămînt, independenți, țărani salariați, meșteșugari și negustori. Meșteșugarii și negustorii trăiau, cu deosebire, la orașe.

Catherine Asdracha acordă atenția cuvenită conflictului permanent dintre marii proprietari de pămînt și restul păturilor sociale cîin și avaturile prin care a trecut administrația acestei zone, devenită „provincie de frontieră” odată cu înființarea statului asăneștilor — la sfîrșitul secolului al XII-lea.

Privitor la vlahii (românii) din Rhodope (p. 42—72) cercetătoarea elenă subliniază că ocupația lor principală era creșterea vitelor și că ei erau concentrați în zona Hebrului in-

ferior, bogată în fînețuri. Domnia-sa înregistrează chiar un toponim românesc: ὁ Σωτήρ τῶν Βλάχων.

În capitolul III se trec în revistă unele mențiuni despre vlahi, din cronicile vremii. În consecință, se atrage luarea aminte asupra hotărîrii lui Andronic al II-lea, din anul 1285, de a-i strămuta în Asia Mică pe vlahii dintre Bizye și Constantinopol din teama ca aceștia să nu se alieze cu tătarii, cum și asupra cunoscutului pasaj din cronica lui Pachymeres referitor la vlahul Syrbanos (Șerban), partizan al lui Andronic al III-lea.

După opinia autoarei, vlahii ajungeau în timpul transumanței pînă la țărmurile Mării Egee, fenomen reflectat în unele toponime.

În legătură cu prezentarea populațiilor din cadrul regiunii Rhodope am avea de reproșat autoarei faptul că d-sa nu respectă totdeauna ordinea cronologică a așezării acestora. De pildă, întîi ne vorbește despre cumani și apoi de abia despre pecenegi. Oprindu-se asupra pecenegilor autoarea leagă „sfîrșitul” lor politic de campania militară a lui Ioan Comenul din anii 1122—1123, fiind — după cum se vede — tributară unei erori din cronica lui Nicetas Choniates. În realitate, „sfîrșitul” pecenegilor s-a consumat în lupta de la Lebunion, din 1091, deci în vremea domniei lui Alexie I Comnenul. „Șciții” împotriva cărora au luptat gărzile lui Ioan Comnenul, în 1122—1123, erau cumanii și nu pecenegii.

Firesc, cele cîteva obiecții formulate de noi nu știrbesc cu nimic din meritele acestui volum, care poate fi socotit un exemplu de reușită în domeniul cercetărilor problemelor de geografie istorică specifice Imperiului bizantin.

C. Asdracha s-a folosit — în elaborarea cărții — de o bogată informație care include: surse literare, descoperiri arheologice, numismatice etc. Pentru a da un contur precis problemelor abordate, autoarea a înțeles să apeleze și la datele oferite de geografia fizică.

Volumul, însoțit de o prefață, pe cît de scurtă pe atît de denă în conținutul ei, semnată de savantul N. Svoronos, a apărut în condiții grafice excelente.

Petre Diaconu